

הלכות קריאת שמע סימן סו

ואם עד שלא אמר גאל ישראל נודמנו לו טלית ותפלין (מה) מניחם ולא יברך עליהם עד אחר תפלה. הגה ויש אומרים (מו) שקדם גאל ישראל (מו) יברך על התפלין, (מה) והכי נהוג (מרדכי ותוספות והגהות מיימוני מהלכות קריאת שמע): **ט** אין לענות קדיש (מט) וקדישה (ג) בין גאלה לתפלה. (נא) וביצעד עושה, (נב) ממתיין בשיירה חדשה כדי לענות: **י** רכל מי שלא אמר אמת ויציב שחרית ואמנה ערבית לא יצא שירי חובת המצנה (טו) (נג) בתקנה: הגה מי שהוא אנוס ונחוק (נד) ואין לו פנאי להתפלל מיד אחר קריאת שמע, יקרא קריאת שמע עד אמת ויציב לומר שאר הברכות עד שיתפלל, שאז יאמר ויציב (פ) ונכון, וכו' ויתפלל, כדי שישמך גאלה לתפלה (כ"י בשם הרוקח ס"י כ"א):

א ברכות כ"א וברבי
אלעזר הר"ר
ומבי"ם פסקו ב
מהלכות קריאת שמע

סז דין ספק אם קרא קריאת שמע, ובו סעיף אחר:

א *ספק אם קרא (א) קריאת שמע (ב) חזר וקרא (ג) ומברך לפניה

באר היטב

וסי' דכין דשרי להניח תפלין בין גאלה לתפלה יוכל לברך ג"כ ולא מקרי הפסק ע"ש ויבט' אכ"העוזר פסק ג"כ היכול לברך על תפלין אף לאחר גאל ישראל ע"ש, ובנודמו לו טלית פסק שאסור להתעטף בו כלל עד אחר תפלת י"ח, אבל היכא דמטר לענות קדיש וקדישה בין גאלה לתפלה ואסור להסתיין בשיירה חדשה ע"ש: (טו) בתקנה. אבל די ק"ש יצא: (פ) ונכון. ומ"א פתב דברוקח משמע דמי שאין לו פנאי יקרא ק"ש לבדה בלא ברכות ואח"כ בשיירה לו פנאי יקרא הברכות עם משנה ברורה

שערי תשובה

לענות. גם פתב דבשבת יכול לענות קדיש וקדישה בין גאלה לתפלה, ואם נודמו לו טלית בין גאלה לתפלה וכן אם שמע קול רעמים בשבת בין גאלה לתפלה יכול לברך ברפת רעמים, וע"ל סי' קיא שכתב דדוקא בשבת יש להקל קצת בענין סמיכת גאלה לתפלה אבל ביום לא עיי"ש: דמתבשר לישב בלא טלית מטר להתעטף בין הפרקים ויברך עליו ע"ש. עוד פסק דמטר לענות קדיש וקדישה בין גאלה לתפלה ואסור להסתיין בשיירה חדשה ע"ש: (טו) בתקנה. אבל די ק"ש יצא: (פ) ונכון. ומ"א פתב דברוקח משמע דמי שאין לו פנאי יקרא ק"ש לבדה בלא ברכות ואח"כ בשיירה לו פנאי יקרא הברכות עם משנה ברורה

באור הלכה

מתבאר לצאת זה אין הכי נמי דאסור להפסיק באמצע הפרק, וכעין זה פתב הפריימגדים גס"ב בסוף סימן זה. אף לענין בין הפרקים יש לענין בזה, דאפשר דהברכה קושרת אותם יחדיו, וכלתה מטר בכל גונו; ומדברי הרשב"א ריש פרק ב משמע לכאורה דגם בזה שפך דין בין הפרקים, כי מוכח שם דשרי בזה דין שיהיה כדי לגמר בלה חזרו לראש⁽⁴⁷⁾, עין שם:

* ספק וכו' ומברך לפניה ולאחריה. עין משנה ברורה כמה שכתבנו דרך תקנה לבתחלה, והוא לשון הפסוק משנה בשם הרשב"א. ונראה פשוט דהינו דוקא במקום שמסתפק לו אם בהברכות, אבל אם ידע שברך הברכות והפסק לו על קריאת שמע גופא אם כן בפסקו ראשון וכהא' גופא, אף דצריך לחזור ולקרותה,

פוסקים סוברין כן, וכנ"ל בסימן כו, עין שם. (מח) והכי נהוג. ומוכח (ע) מדברי האחרונים דהכי קומא לן: **ט** (מט) וקדישה⁽⁴⁸⁾. וכן "בברכה" ו"מודים", (עא) וקדישה⁽⁴⁹⁾, וכל הני שדומים להם הנוכחים לעיל בסעיף ג, בין גאלה לתפלה. וצ"ל לקמן בסימן קיא⁽⁵⁰⁾: (נא) וביצעד עושה. ורצה לומר (עב) אם עדין לא שמע⁽⁵¹⁾ קדישה או "בברכה"⁽⁵²⁾: (נב) ממתיין בשיירה חדשה. לאחר שאמר (עד) "עשה פלא"⁽⁵³⁾. וכל זה לבתחלה, אבל בדיעבד, כל שלא אמר "ברוך אתה ה'" יכול לענות, ולאחר-כך צריך להתחיל מראש "שיירה חדשה" או על-פ"ל פנים מ"צור ישראל" דהוא התחלת הענין, וכעין מה שכתב מהג"א אברהם בסעיף-קטן, וז"ל וכן הלא צריך לאמר מעין החתימה סמוך להחתימה לבתחלה [מאמר מרדכי]: **י** (נג) בתקנה. אבל לא שלא יצא כלל ידי קריאת שמע, דהא קומא לן דהברכות אין מעברות לקריאת שמע, (עה) אלא שצ"ל ידי קריאת שמע שלו גס"ב איננו כראוי, ויחזור על-פ"ל פנים לאמרה אחר התפלה אם לא אמרה קדם התפלה⁽⁵⁴⁾, ובדלעיל בסימן ס סעיף ב; וטוב שיאמר עוד הפעם קריאת שמע⁽⁵⁵⁾ [ברכי יוסף]. פתב הטור בשם הירושלמי: צריך להזכיר ב"אמת ויציב" יציאת מצרים⁽⁵⁶⁾, ומלכות, וקריעת ים-סוף, ומכות בכורות, עין שם, ומשמע ברש"ב"א ברכות י"א דלעמבא הוא אפילו דיעבר וצריך עיון מברכות י"ד עמוד ב בגמרא: והא בעי לאדברוי וכו' ושרנו לה, ורצה לומר "מי כמכה" עד סוף הברכה, ויפדוש רש"י. דלפי זה חסר מכות בכורות. ודחיק לחלק בין שחרית לערבית, ואולי נסח אחר הנה להם בסוף שהנה בתוכו גס"ב פסור מכות בכורות, וגם מירושלמי ברכות פרק א הלכה ו משמע קצת דהוא רק לבתחלה, עין שם, וצריך עיון למעשה. אם החליף ברכה של שחרית לערבית או להפך: אם עדין לא אמר השם של סוף הברכה, יחזור להתחיל הברכה, ואם אמר השם, יסיים ואין צורך לחזור⁽⁵⁷⁾ [ח"א בשם ה"ר מנוח]: (נד) ואין לו פנאי. צריך עיון: וכי מי התיר לו לפסק מפני שאין לו פנאי? אלא מי שאין לו פנאי יקרא קריאת שמע לבדה בלא ברכות, ואחר-כך בשיירה לו פנאי יקרא קריאת שמע וברכותיה ויתפלל, ובדלעיל בסימן ס סעיף ב [מ"א]. ובספר נהר-שלוש פתב, דמכל מקום דין תרמ"א הוא אמת ונכון (הוא) היכא שקרא קריאת שמע, כי הנה סבור שיוכל לגמר כל התפלה, ושוב אחר שקרא קריאת שמע מכרח הוא מחמת אינה אנס להפסיק, ובהא קאמר דצריך הוא ספי שפסיק אחר ה' אליהם אמת⁽⁵⁸⁾, ואחר-כך בשיירה להתפלל יתחיל ויציב" וכו'; אבל היכא שידע מעקרה שלא יהיה לו פנאי לקרות קריאת שמע ולהתפלל, וינא שמא יעבר זמן קריאת שמע עד שיהיה לו פנאי, גם הוא מודה להסגן-אברהם שקרא קריאת שמע לבדו, וכעין זה פתב גס"ב הפריימגדים, עין שם:

א (א) קריאת שמע. ובשאר מצות דאורייתא היכא שמחזיק לעשות אותה מספקא, פסק לעיל בסימן יז סעיף ג לענין טמטום אף דחב בציצית, וביורה דעה רס"ה סעיף ג לענין מילה באנדרוגינוס, וכן כל כי האי גונו, דלא יברך על המצוה, כי הברכות הם דרובן וספקא לקלא. אף יש פוסקים שמחלקין בין היכא שהספק הוא אם מחזיק כלל בהמצוה כגון ההיא שכתבנו, ובין היכא שמחזיק אלא שאינו יודע אם עשה המצוה, דאז צריך לברך עליה גס"ב⁽⁵⁹⁾. ולפי זה, לולב או שופר ביום א' היכא דמספקא לה אם כבר עשה המצוה וכהא' גופא, צריך לעשותה בברכה. וכתב הפריימגדים, דמספ"ה משנה בשם הרשב"א וכן מהג"א אברהם בשם הריב"ש לקמן סימן תקפה אות ג מוכח דלא סבירא להו לחלוק זה, אלא תמיד בלי ברכה, וגם מהג"א בסימן זה מוכח דלא סבירא לה לחלוק זה⁽⁶⁰⁾. ואם הביאו לו שופר או לולב ביום א' בין השמשות, לכלי עלמא נוטל ויבלי ברכה, כי בזה הספק הוא אם חב עמה כלל בהמצוה⁽⁶¹⁾: (ב) חזר וקרא. השעם, דקומא לן קריאת שמע דאורייתא, כלומר, דהא דחתיב "ודברת בם בשבתך בביתך וגו'" קאי אפרשה זו גופא שחב לדבר בו בשעת שכיבה וצמידה, ולפיכך אם נסתפק אם קרא או לאו חב לחזור ולקרות כלל ספקא דאורייתא: (ג) ומברך. לכאורה כל זה דוקא בשלא עבר זמן קריאת שמע,

שער הצינן

(סס) בית-יוסף ולבוש: (סט) כמו שכתבנו בבאר הלכה בשם ח"א דאם ומגן-עבורים: (ע) פריימגדים ודרך-הסתיים וס"י-אדם: (עא) פשוט: (עב) אליה רבה ודרך-הסתיים: (עג) דרך-הסתיים: (עד) אליה רבה ודרך-הסתיים: (עז) בית-יוסף ובי"ח:

הַלְבוֹת קְרִיאַת שְׁמַע סִימָן סו סו

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה ואלו הן]

דְּשִׁינָה בְּנֵה דִין שְׁתֵּה כְּדִי לְגַמֵּר כָּלָה חֲזוֹר לְרֹאשׁ⁽³⁷⁾.

(37) וכשקראה קודם התפילה וחזר וקראה עם ברכותיה בסדר התפילה, כתב הדעת תורה (סוף ס"א) שאף באמצע הפרק של קריאת שמע דינו כבין הפרקים, שכיון שכבר יצא ידי חובת קריאת שמע שוב לא שייך בזה דין אמצע הפרק של קריאת שמע, ודינו כבין הפרקים, כיון שמ"מ עומד בין ברכה לברכה. וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ו תשובה ט) שגם אם קורא בפעם השניה לאחר זמנה, מ"מ אינו יכול להפסיק לענות לכל אמן של ברכות, אלא לדברים שהיה מותר לו להפסיק בין הפרקים של קריאת שמע (וראה במשנ"ב לעיל ס"ק יב).

[משנ"ב ס"ק טז]

וּקְדָשָׁה⁽³⁸⁾.

(38) ולשהות בשתיקה בין גאולה לתפילה כדי לשמוע קדיש וקדושה, כתב התהלה לדוד (סי' קיא ס"ק א) שמותר. מאידך, השערי תשובה (ס"ק יג) כתב שאסור. וראה מה שכתבנו לקמן סי' קיא ס"ק ג.

[משנ"ב ס"ק נ]

יֵשׁ מֵאַחֲרוֹנִים שֶׁכְּתוּב דְּבִשְׁבַת מִתֵּר לְעֹנֵת קָדִישׁ וּקְדָשָׁה⁽³⁹⁾.

(39) ודין הפסק במקום זה, דעת הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פ"יז הע' צא) שלכאורה הוא כבין הפרקים, ונשאר בצע"ק.

[משנ"ב שם]

וְעֵינִי לְקֶמֶן בְּסִימָן קִיא⁽⁴⁰⁾.

(40) שם (ס"ק ט, ו)בביה"ל ס"א ד"ה וטוב להחמיר) כתב שיש לצרף את דעת הסוברים שמותר לענות דברים אלו אף בחול לדעה זו, ולפיכך מותר לענות 'אמן יהא שמיה רבה' וקדושה וברכו בין גאולה לתפילה בשחרית של שבת. אמנם לענין מי שבא בשבת לבית הכנסת ומצא ציבור העומדים להתפלל שמונה עשרה, כתב בביה"ל (שם) שלא יתפלל עמם אלא יסמוך גאולה לתפילה, משום שיש להחמיר כדעת הסוברים שגם בשבת יש לסמוך גאולה לתפילה.

[משנ"ב ס"ק נא]

אם עֲדִין לֹא שָׁמַע⁽⁴¹⁾ קְדָשָׁה או "בְּרַכּוֹ"⁽⁴²⁾.

(41) וכשיכול להתחיל בשווה עם הש"ץ ולהגיע לקדושה עם הש"ץ, כתב לקמן (סי' קט ס"ק יד) שלכתחילה עדיף שיתחיל עם הש"ץ בשווה כדי שלא ישהה כל כך בשירה חדשה.

(42) ואם לא שמע קדושה או ברכו אך יודע שישמע אחר כך, כתב לקמן (שם ס"ק ה) שאין צריך להמתין. אך לענין קדיש, אף אם כבר שמע קדיש, כתב לקמן (שם) שנחלקו האחרונים אם בכל זאת צריך להמתין או לא.

[משנ"ב ס"ק נב]

לְאַחַר שְׁאָמַר "עֲשֵׂה פְּלֶא"⁽⁴³⁾.

(43) ואף לשהות כשיעור שיש בו כדי לגמור את כל קריאת שמע וברכותיה, כתב לעיל (סי' סה ס"ק ד) שיכול לשהות שם.

ואם נמצא באמצע ברכת 'אמת ויציב' ועדיין לא הגיע לשירה חדשה, כתב לעיל (סי' סה ס"ק ד, בסופו) שיותר טוב שישהה לסירוגין באמצע הברכה כמה פעמים פחות משיעור כדי לגמור את כולה, בכדי שלא ישהה במקום אחד שיעור כדי לגמור את כולה.

[משנ"ב ס"ק נג]

וְיִחְזֹר עַל-כָּל-פָּנִים לְאָמְרָה אַחַר הַתְּפִלָּה אִם לֹא אָמְרָה קִדְּם הַתְּפִלָּה⁽⁴⁴⁾ וכו', וְטוֹב שְׂאִימַר עוֹד הַפְּעָם קְרִיאַת שְׁמַע⁽⁴⁵⁾ וכו', כְּתִב

הטור ק"שם ה'רד"ש'למי: צָרִיךְ לְהִנָּכֵר בְּ"אַמֶּת וְיָצִיב" יְצִיאַת מִצְרַיִם⁽⁴⁶⁾ וכו', יְסִים וְאֵין צָרִיךְ לְחַזֵּר⁽⁴⁷⁾.

(46) ואם אמר את ברכת 'אמת ויציב' קודם קריאת שמע, כתב לעיל (סי' ס"ק ה) שיצא ידי חובה, ואין צריך לחזור ולאומרה שנית אחרי קריאת שמע.

(45) אמנם, לעיל (שם ס"ק ד) כתב שאם קרא קריאת שמע בלי ברכותיה יצא ידי חובה, וטוב לחזור ולקרוא קריאת שמע עם ברכותיה, כדי לעמוד בתפילה מתוך דברי תורה. ולכאורה טעם זה שייך רק קודם התפילה ולא לאחריה, אכן, בביה"ל שם (ס"ב ד"ה ונראה לי) הביא שהפמ"ג (א"א ס"ק א) נקט שצריך לחזור על הקריאת שמע, כיון שלדעת רב האי לא יצא ידי חובת קריאת שמע כתיקונה כשקראה בלי ברכות, וטעם זה שייך גם כשאומר את הברכות לאחר התפילה, אך בביה"ל דחה את הטעם הזה (הערות שיח הלכה אות מ).

(46) ועל ידי אמירת 'אמת ויציב' כתב לקמן (סי' סו ס"ק ג-ד) שיוצאים ידי מצות עשה של זכירת יציאת מצרים, ואפילו על ידי אמירת הלכה שמוכרח בה יציאת מצרים כתב שם (ס"ק ג) שיוצאים ידי מצות זכירת יציאת מצרים.

(47) וכשטעה בתפילת שחרית ואמר 'אהבת עולם' וכל נוסח הברכה של ערבית, ולא נזכר עד לאחר 'השם' של סיום הברכה, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה נו) שלכאורה יסיים כמו בשחרית 'הבוחר בעמו ישראל באהבה'.

[משנ"ב ס"ק נד]

וּבְקֵאָה קָאָמַר דְּעִדֵּיךְ הוּא טַפִּי שְׁפִסְקִי אַחַר "ה' אֱלֹהֶיכֶם אָמֵת"⁽⁴⁸⁾. וכן במקום שהציבור מאריכים בתפילה, וראה שיעברו את זמן קריאת שמע, כתב לקמן (סי' קיב ס"ק ד, ובשעה"צ שם ס"ק ג) שיתפלל לעצמו כסדר ויקרא קריאת שמע וימתין לציבור לאחר 'יה' אלקיכם אמת'. וראה מה שכתבנו לעיל סי' נח ס"ק ה.

סימן סז

דין ספק אם קרא קריאת שְׁמַע

[משנ"ב ס"ק א]

וּבֵין הֵיכָא שְׁמַחֲבִיב אֵלָא שְׂאִינִי יוֹדַע אִם עָשִׂה הַמְצָנָה, דָּאָז צָרִיךְ לְכַרֵּךְ עֲלֶיהָ גַּם-כֵּן⁽¹⁾.

(1) בביאור החילוק, כתב הפמ"ג (משנ"ב ס"ק א ובראש יוסף ברכות כא, א) שאם ודאי מחוייב במצוה ולא יודע אם עשאה, יש קצת חזקה דמעיקרא שעדיין לא עשאה ונשאר חיובו עליו, ואין ספק קיום המצוה מוציא מידי ודאי חיוב שהיה עליו, מה שאין כן טומטום שספק אם מחוייב כלל.

עוד טעם כתב שם, שיש רגילים לדבר שלא קרא, שהרי אם היה קורא היה זוכר זאת.

[משנ"ב שם]

וְגַם מִהֶגְרָא בְּסִימָן זֶה מוֹכַח דְּלֹא סָבִירָא לֶה לְחַלּוֹק זֶה⁽²⁾ וכו', כִּי בְּזֶה הַסֵּפֶק הוּא אִם תִּכְיַב עֲתָה קָלָל בְּהַמְצָנָה⁽³⁾.

(2) וכן לקמן (סי' תקפה ס"ק ה) סתם כדעה זו.

(3) וכן לענין קריאת המגילה בפורים, כתב לקמן (סי' תרפו ס"ק ה) שאם לא קרא את המגילה עד בין השמשות, יקרא בבין השמשות וכלי ברכות, ובשעה"צ שם (ס"ק ז) ציין למשנ"ב כאן.